

Lambros COULOUBARITSIS, *Histoire de la philosophie ancienne et médiévale, Figures illustres*, Paris, B. Grasset, (Le Collège de Philosophie), 1998, 1332 σσ.

Πώς γράφεται μία ιστορία της φιλοσοφίας; Όσο και αν θέλει κανείς να εστιάσει τις προσπάθειές του στο στόχο της αντικειμενικότητας, είναι αδύνατον να γράψει χωρίς να ακολουθεί μία φιλοσοφία της ιστορίας. Η μεγάλη εξειδίκευση της σύγχρονης έρευνας διαπιστώνεται εύκολα στην έκτενη πρόσφατη ιστορία του Λάμπρου Κουλουμπάριτση, έτσι ώστε ο ειδικός αναγνώστης να αντιλαμβάνεται από την μέθοδο ανάπτυξης των επί μέρους κεφαλαίων ότι η προσφορά μιᾶς ιστορίας της φιλοσοφίας έγκειται ακριβώς στην φιλοσοφία που την διέπει.

Σε παλαιότερο έγχείρημά του να συνθέσει μιᾶς ιστορία της φιλοσοφίας (*Aux origines de la philosophie européenne. De la pensée archaïque au néoplatonisme*, Bruxelles, De Baeck-Wesmael, 1994², 673 σελ.) ο συγγραφέας ακολουθοῦσε μία θεώρηση της ιστορίας των ιδεών, στηριγμένος στην εξηγητική αρχή ότι ο κύκλος ενός προβλήματος ολοκληρώνεται με την διατύπωση όλων των δυνατών απαντήσεων σ' αυτό (χαρακτηριστικό παράδειγμα ο προσωκρατικός προβληματισμός για τις «αρχές»). Στο νέο του έργο τώρα οί ιδέες ριζώνουν στην ιστορία των γεγονότων και του ανθρώπου εν γένει. Η έννοια της φιλοσοφίας διευρύνεται έτσι ώστε αυτή να συναντάται και να συγκρούεται με τόν μῦθο, του οποίου ο αποσυμβολισμός αποκαλύπτει μία εσώτερη λογική, αποτελώντας εξήγηση του κόσμου και του ανθρώπου. Αλλά και κατά την κυρίως νοούμενη ιστορία των φιλοσοφικών ιδεών, η πορεία που ακολουθείται, καθορίζεται από πολλούς εξωφιλοσοφικούς παράγοντες. Από τις χιλιάδες των συγγραφέων, που μαρτυρείται πως συνέβαλαν στο φιλοσοφείν, ή συντριπτική πλειοψηφία μᾶς είναι σχεδόν άγνωστη. Και τοῦτο, είτε διότι όρισμένοι πολεμήθηκαν σφοδρά και επιχειρήθηκε ή όριστική εξάλειψη της μνήμης τους είτε διότι λόγοι καθαρά τεχνικοί (π.χ. έκδοτικοί) δέν επέτρεψαν την διάδοση των ιδεών συγκεκριμένων στοχαστών. Αυτή είναι ή μία όψη της *historialité* των φιλοσοφικών ιδεών. Η άλλη άφορᾶ την σχέση των ιδεών με την εποχή τους. Συστήματα, όπως ο νεοπλατωνισμός στις διάφορες παραλλαγές του, ανταποκρίνονται τόσο με τᾶ ερωτήματα όσο και με τις απαντήσεις τους στα αίτήματα των ανθρώπων της εποχής τους. Κατά συνέπεια, όμοιότητες στις ιστορικές εποχές οδηγούν σε παρόμοιους φιλοσοφικούς προβληματισμούς, και γι' αυτό προκειμένου να γράψει κανείς την ιστορία μιᾶς συγκεκριμένης περιόδου της φιλοσοφίας χρειάζεται να τις γνωρίζει έπαρκώς όλες.

Η σημαντικότερη από τις καινοτομίες στην προσέγγιση της ανάπτυξης των φιλοσοφικών ιδεών είναι ίσως αυτή που άφορᾶ τόν προβληματισμό για τὸ όν και τὸ έν. Αντίθετα πρὸς την κρατοῦσα άποψη, την όποία ίσχυροποίησε στὸν αἰώνα μας ο Heidegger, ή ιστορία της μεταφυσικής δέν μπορεί να άναχθεῖ στην ιστορία της όντολογίας. Έξίσου σημαντικό (αν όχι μεγαλύτερο) ρόλο διαδραμάτισε ο προβληματισμός για τὸ έν. Αυτό δέν πρέπει να έρμηνευθεῖ ως ὑπέρ τὸ δέον έμφαση στὸν πλατωνισμό της ὕστερης αρχαιότητας, αλλά ως πόρισμα που προκύπτει από την μελέτη όλων των φάσεων της αρχαίας και μεσαιωνικής φιλοσοφίας. Ακόμη και στο στοχασμό του Άριστοτέλη, που θεωρεῖται ως ο κατεξοχήν φιλόσοφος του όντος, ή μεταφυσική έννοια του ένός είναι τὸ κλειδί για την εξήγηση της συγκρότησης του κόσμου, κατά τὸ μέτρο που τᾶ πράγματα αποτελούν έστίες συγκέντρωσης ίδιων ή διαφορετικών «όντων». Τὸ πρόβλημα του όντος αποκτᾶ, με τόν Θωμᾶ Ἀκβινάτη για πρώτη φορά κατά τόν συγγραφέα, προτεραιότητα σε σχέση με τὸ πρόβλημα του ένός.

Οί παραπάνω βασικές θέσεις ὑποδεικνύουν νέα πεδία έρευνας. Από την μιᾶ, μελετητές της φιλοσοφίας αλλά και του πολιτισμοῦ γενικότερα καλοῦνται μετά από μιᾶ διεπιστημονική προσέγγιση να έμβαθύνουν στο νόημα των μύθων και στὸν τρόπο με τόν όποιο αυτοί έμφανίζονται επανειλημμένα στην ιστορία των ιδεών, για να δηλώσουν με διαφορετικό ένδυμα κάθε φορά τὸ ίδιο πράγμα. Από την άλλη ή απόρριψη της χαϊντεγ-γεριανής θεώρησης της μεταφυσικής μένει να έλεγχθεῖ στις περιπτώσεις μιᾶς πλειάδας

στοχαστῶν, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν βαθμὸ στὸν ὁποῖο νεοπλατωνίζουσιν ἢ ὄχι.

Ἄξια προσοχῆς στὴν νέα αὐτὴ πανοραμικὴ ἱστορικὴ μονογραφία εἶναι, τέλος, ἡ γιὰ πρώτη φορὰ ἰσότιμη – σὲ ἱστορικὲς ἐνότητες ποὺ περιλαμβάνουσιν διαφορετικὲς φιλοσοφικὲς διδασκαλίες (le temps de la méditation, le temps de la fondation, le temps de la contestation) – ἐξέταση τοῦ βυζαντινοῦ στοχασμοῦ, καὶ μάλιστα ὅταν ἄλλες ἱστορίες τῆς Μεσαιωνικῆς Φιλοσοφίας τὸν παραθεωροῦν ἀδικαιολόγητα. Ἡ παράλληλη συνθετικὴ συζήτηση τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ μεσαίωνα, ὅπως ἐπίσης ἡ πρόθεση τοῦ συγγραφέα νὰ κατανοήσῃ τὸν τρόπο ἀνάπτυξης διαφορετικῶν θεωριῶν καὶ ρευμάτων στὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ, ὁδηγεῖ σὲ νέες θεματικὲς τομὲς (πρόβλημα ἱστορικότητας, δυναμικὴ τοῦ μύθου στὴν ἱστορία) οἱ ὁποῖες ἐνισχύουσιν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς σύγχρονης ἱστοριοφιλοσοφικῆς ἔρευνας πρὸς τὴν κοπιώδη μελέτη τῶν πηγῶν γιὰ τὴν δίκαιη κατανόηση λιγότερο γνωστῶν συστημάτων. Τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ἐξυπηρετοῦν συγχρονικοὶ χρονολογικοὶ πίνακες καὶ εἰδικὴ βιβλιογραφία ποὺ προτείνεται ἐπιλεκτικὰ στὸ τέλος τῶν κεφαλαίων καὶ γιὰ κάθε συγγραφέα.

Εὐχῆς ἔργο εἶναι ἡ σημαντικὴ ἱστορία τοῦ Λάμπρου Κουλουμπαρίτη νὰ συζητηθεῖ εὐρύτερα ἀλλὰ καὶ νὰ γίνῃ γνωστὴ ἔξω ἀπὸ τὰ στενὰ ὅρια τῆς ἀκαδημαϊκῆς κοινότητας. Μία ὑπεύθυνη μετάφρασή της στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, συνοδευόμενη μάλιστα ἀπὸ εὐρετήρια ὀνομάτων καὶ ὄρων, θὰ ἀποτελοῦσε ἀσφαλῶς σημαντικὴ ἐνίσχυση τῆς νεοελληνικῆς φιλοσοφικῆς παιδείας.

Πολυτίμη-Μαρία ΠΑΛΛΙΟΛΟΓΟΥ

Ἄννιτιου Μαλλίου Σεβηρίνου Βοηθοῦ, *Βίβλος Περί Παραμυθίας τῆς Φιλοσοφίας, Μετάφρασις Μαξίμου Πλανούδη* - Anicii Manlii Severini Boethii *De Consolatione Philosophiae*, Traduction grecque de Maxime Planude. Édition critique avec introduction, le texte latin et les scholies par Manolis Papathomopoulos, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Βυζαντινοὶ Φιλόσοφοι- Philosophi Byzantini 9 (1999) LXXXII+258 σσ., Γαλλικὸ, ἐλληνικὸ καὶ λατινικὸ κείμενο. [Κεντρικὴ διάθεση: Γιὰ τὴν Ἑλλάδα Βιβλιοπωλεῖο τῆς Ἑστίας – Γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ Paris, J. Vrin - Bruxelles, Ousia].

Ἕνας ἀκόμη τόμος, ὁ ἑνατος, τῆς Σειρᾶς τῶν Βυζαντινῶν Φιλοσόφων εἶναι ἡ εὐπρόσδεκτη κριτικὴ ἔκδοση τῆς μετάφρασης ἀπὸ τὸν Μάξιμο Πλανοῦδη (1255-1305) τοῦ *Περί Παραμυθίας τῆς Φιλοσοφίας* τοῦ Βοηθίου (480-525 μ.Χ.). Ἐκδότης εἶναι ὁ καθηγητὴς Μανώλης Παπαθωμόπουλος (πρῶτη ἔκδοση τῆς μετάφρασης τῶν ποιημάτων: C. Fr. Weber, Darmstadt 1832; πρῶτη ἔκδοση τῆς μετάφρασης ὅλου τοῦ κειμένου: É.-A. Bétant, Genève 1871).

Στὸ πρῶτο μέρος τῆς εἰσαγωγῆς του (στὴν γαλλικὴ γλῶσσα), ὁ ἐκδότης παρουσιάζει τὴν μέχρι σήμερα ἱστοριοφιλολογικὴ ἔρευνα γύρω ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Βοηθίου ἐν γένει μὲ ἔμφαση στὸ *De Consolatione Philosophiae*. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ ἐξετάζεται τὸ φιλολογικὸ εἶδος τοῦ ἔργου (prosimetrum), οἱ πηγές, ἡ χειρόγραφη παράδοση καὶ οἱ κριτικὲς ἐκδόσεις. Τὸ δεύτερο μέρος τῆς εἰσαγωγῆς ἀφορᾷ στὴν μετάφραση τοῦ ἔργου ἀπὸ τὸν Πλανοῦδη. Ἡ μετάφραση αὐτὴ δείχνει ὅτι τὸ *De Consolatione* ἄσκησε ἰδιαίτερη γοητεία καὶ στοὺς βυζαντινοὺς λογίους τόσο ὥστε νὰ μεταφραστεῖ ὁλόκληρο. Στὰ ἐπὶ μέρους κεφάλαια τῆς εἰσαγωγῆς, ὁ ἐκδότης συζητᾷ τὴν χρονολογία καὶ τὸ ὕφος τῆς πλανούδειας μετάφρασης (περ. 1295), τὸ ὄνομα «Βοηθός» στὴν χειρόγραφη παράδοση τῆς μετάφρασης (35 χειρόγραφα 14ου-17ου αἰῶνος), τὰ συνοδευτικὰ σχόλια τῶν περιθωρίων, τὴν γλῶσσα, τὸ λεξιλόγιο, καὶ τέλος τὰ προβλήματα τῆς χειρόγραφης παράδοσης καὶ τὴν ἰδιαιτερότητα τοῦ Codex Planudeus, τοῦ λατινικοῦ δηλαδὴ κώδικα ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ βυζαντινὸς μεταφραστής. Πρόκειται γιὰ ἕναν κώδικα ποὺ πρέπει, κατὰ τὸν ἐκδότη, νὰ συγγενεῖ μὲ τὸν Tegernseensis 765 (= Monacensis Clm 18765: ἀρχὲς 11ου αἰῶνος), ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ἕνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα λατινικὰ χειρόγραφα τοῦ *De Consolatione*. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ τό-